

ВІДГУК

офіційного опонента,

доктора педагогічних наук, професора Надії Орестівни Федчишин на дисертаційне дослідження **Лотоцької Лесі Богданівни** на тему **“Формування здорового способу життя у студентів медичних закладів вищої освіти”**, подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 - загальна педагогіка та історія педагогіки.

Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами.

У сучасному світі проблема формування здорового способу життя, збереження й зміцнення здоров'я людини була і залишається однією із ключових у суспільстві, адже чітким індикатором, який вказує на цивілізованість держави, рівень її соціального й економічного розвитку є тривалість життя та здоров'я населення. Дотримання здорового способу життя впливає на формування, збереження та зміцнення здоров'я, сприяє інтелектуальному та духовному розвитку особистості, її успішному навчанню.

Здоровий спосіб життя сприяє самореалізації особистості, позитивно впливає на стан її здоров'я, на її духовні й моральні орієнтири, на формування характеру, подолання психічних чи емоційних навантажень, стресових ситуацій та, відповідно, на працездатність людини й високий рівень функціонування систем її організму. Процес збереження і відновлення здоров'я вимагає від людини аналізу дотримання норм і правил власної поведінки. Ось чому оптимальний руховий режим, виконання правил особистої гігієни, режиму праці, навчання та відпочинку, правильне харчування, загартовування зумовлюють позитивне функціонування всіх систем та органів. Здоровий спосіб життя сприяє зміцненню соціального здоров'я людини та суспільства в цілому, включаючи в себе цінності вищого порядку й спрямований на гуманізацію й активізацію людської діяльності, удосконалення індивідуальних якостей особистості.

Як здоров'я населення віддзеркалює добробут країни, так перспектива суспільного розвитку знаходиться в прямій залежності від здоров'я молодих

людей. У відомій формулі здоров'я окрім медицини, спадковості, місця проживання 50% залежить від щоденного способу життя. Навчальний процес у студентів медичних ЗВО дозволяє забезпечити їхню особистісну спрямованість на здоров'язбережувальну діяльність у власній лікарській справі, свідоме ставлення до здоров'я пацієнтів, що сприятиме здоровому розвитку людини, запобіганню негативних впливів на здоров'я пацієнтів, умінню результативно використовувати у лікувальній практиці ефективні технології. Таке евристично-акмеологічне переосмислення сутності професійної компетентності майбутніх фахівців медицини зумовлене погіршенням стану здоров'я різних поколінь людей й ставить на перше місце в структурі освітнього процесу медичного вишу впровадження методики формування здорового способу життя населення.

Кожна людина повинна усвідомлювати цінність свого фізичного й психічного здоров'я і не лише тоді, коли виникають загрози здоров'ю, чи значною мірою воно втрачене і вже важко досягти попередніх результатів. Впродовж останніх десятиліть ми спостерігаємо в Україні суттєве погіршення стану здоров'я представників практично всіх соціальних та вікових груп. Аналіз статистичних даних свідчить, що всього лише 5% студентів-першокурсників є практично здоровими, близько 40% мають морфофункціональні відхилення, до 50 % страждають нервово-психічними розладами. Через прогресуючу деградацію здоров'я населення, наявну ситуацію щодо збільшення захворюваності й зростаючу депопуляцію в Україні згідно з даними ЮНЕСКО, визначено статус нашої держави як вимираючої. Тому представлене дисертаційне дослідження, яке присвячене формуванню здорового способу життя студентів медичних закладів вищої освіти в умовах переваг і обмежень (карантину, військових дій) є, безперечно, актуальним.

Дослідження проводилося згідно плану науково-дослідницької роботи кафедри медичної інформатики Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького як складова комплексної наукової проблеми «Організація та управління інформаційними процесами моніторингу і контролю у медицині» (державний реєстраційний номер 0119U100174) та плану науково-дослідницької роботи кафедри загальної

педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка у межах комплексної наукової проблеми «Українська освіта у контексті європейських інтеграційних процесів» (державний реєстраційний номер 0108U007644)».

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 15 від 16.12.2010 р.), узгоджено на засіданні бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук (протокол № 3 від 29.03.2011 р.) та уточнено на засіданні вченої ради Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 11 від 13.10.2022 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Сформульовані у дисертації Л.Б. Лотоцькою наукові висновки, положення та рекомендації є аргументованими, змістовними, логічними та послідовними. Достовірність отриманих результатів підтверджується використанням значної кількості джерел (246 позицій), використанням здобувачем сучасних методів дослідження, обґрунтованістю основних положень, апробацією на наукових, науково-практичних вітчизняних й міжнародних конференціях і конгресах; публікаціями у фахових журналах. Висновкам, що представлені в дослідженні, властиві достатній рівень повноти, логічності, обґрунтованості та виваженості.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Дисертаційна робота Л.Б.Лотоцької містить нові наукові положення для поглиблення розуміння процесів формування здорового способу життя студентів медичних університетів. Матеріали дослідження сприятимуть розв'язанню практичних завдань у сучасному освітньому процесі медичних закладів вищої освіти.

Структура рецензованої праці відповідає меті і завданням дослідження, що зумовлює її логічну обґрунтованість і завершеність. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних

джерел, додатків.

Зміст дисертації характеризується цілісністю представлених наукових результатів. Дисертантка логічно визначила мету, об'єкт і предмет дослідження, що дозволило сформулювати відповідні завдання та коректно підібрати методи наукового пошуку. Достовірність результатів і висновків дослідження забезпечується джерельною базою (монографії, наукові статті, дисертації, матеріали міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференцій, законодавчі акти, нормативні документи (постанови, укази тощо), нормативні освітні документи (базові навчальні плани, національна програма, концепції, навчальні програми тощо). Зміст розділів і підрозділів відповідає назві структурних компонентів роботи та переконує у тому, що авторка досягла сформульованої мети дослідження й виконала зазначені у вступі завдання.

У першому розділі *«Сучасні тенденції формування засад здорового способу життя студентів»* здійснено детальний аналіз сутності здоров'я та здорового способу життя й теоретичних підходів до їх розгляду, звернено увагу на утвердження здорового способу життя, збереження і зміцнення здоров'я студентів як одного з напрямів модернізації навчання і виховання, що складає одну з найважливіших доктрин розвитку сучасної освіти та сприяє результативній професійній підготовці студентів у закладах вищої освіти. Леся Богданівна характеризує здоров'я як біологічну та педагогічну категорії й аналізує особливості адаптації студентів медичних ЗВО першого курсу до правил навчання в університеті. За таких умов, як засвідчує дисертантка в науковій роботі, засоби формування здорового способу життя особистості змінюються, урізноманітнюючи стиль життя, в тому числі і відносно власного здоров'я.

Л.Б.Лотоцька звертає увагу на заклади вищої освіти, в які приходить молодь з ослабленим здоров'ям, соціальним розшаруванням, матеріальним неблагополуччям, різностороннім ставленням до навколишнього соціального та політичного життя, апатичним ставленням до себе та оточення тощо з акцентом на здоровому способі життя як узагальненій структурі форм

життєдіяльності студентів, для якої типовими є самоорганізація і самодисципліна, саморегуляція і саморозвиток задля зміцнення адаптивних можливостей організму, повноцінної самореалізації сутнісних сил і здібностей в загальнокультурному і професійному розвитку.

Авторка запропонувала сучасне уявлення про формування здорового способу життя студентів-медиків в навчальному процесі університету та описала підходи до проектування формуючих технологій здорового способу життя у вищій школі, звертаючи увагу на той факт, що найнижчі показники стану здоров'я відзначені у студентів медичних закладів вищої освіти, а медико-санітарна освіта в основному зосереджується на проблемі фізичного здоров'я, догляді та профілактиці травм і соматичних захворювань.

Другий розділ *«Аналіз проблеми формування здорового способу життя студентів-медиків в умовах сучасної освіти та новітніх технологій»* присвячений аналізу передумов, змісту, форм і напрямів формування здорового способу життя студентів медичних закладів вищої освіти у контексті їх особливостей, зокрема через інституційні впливи (зокрема спеціалізацію, форму та терміни навчання, регіональні умови та ризики) на здоровий спосіб життя.

Авторкою встановлено, що ряд факторів, такі як відсутність часу на підтримку здорового способу життя, велике навчальне навантаження, нераціональне харчування, депресивні стани, психологічний клімат в колективі, суміщення роботи з навчанням впливають на працездатність і самооцінку здоров'я студентів більше, ніж серйозні хронічні захворювання. Відтак у своєму дослідженні Лотоцька Л.Б. виявила основні проблеми у формуванні здорового способу життя студентів, а саме відсутність мотивації (65,83%), відсутність вільного часу (14,58%), реклама незбалансованого харчування, алкоголю, тютюнопаління (11,67%) та вказала на низку факторів, які сприяють формуванню здоров'я студентів не лише шляхом передачі знань, становлення мотивації та ціннісного ставлення до здоров'я, але й організації здорового способу життя у поєднанні з дозвіллям та фізичним розвитком. Леся Богданівна визначила три основні критичні періоди в навчальному процесі студентів медичних ЗВО (перший, четвертий і шостий роки навчання), коли на першому

курсі відбувається зміна соціальної ролі учень-студент, коректування потреб і системи цінностей, регулювання поведінки, пристосування до вимог вищої школи, встановлення взаємин в новому колективі. На старших курсах (4 - 6-й) здійснюється клінічне навчання, пов'язане з безпосереднім контактом із пацієнтами (огляд, вивчення історії хвороби пацієнта тощо), коли проходить переосмислення вибору спеціальності, розуміння лікарської відповідальності, перспективи працевлаштування та професійного зростання в рамках обраної спеціальності, що, на думку дисертантки, призводить до відсутності резервів психічного і фізичного здоров'я на кожному з цих етапів та до розвитку невротичних й адаптаційних розладів. До внутрішніх чинників (навчальне середовище та зміст навчальної діяльності), що впливають на здоров'я студента у закладі вищої освіти, авторка віднесла: фізичні умови навчання, особливості структури та клімату закладу освіти, навчально-методичне забезпечення.

У роботі зосереджено увагу на застосуванні у навчально-виховному процесі здоров'язбережувальних технологій, які забезпечують гігієнічно оптимальні умови освітнього процесу, добру кореляцію навчального процесу і фізичної активності студентів-медиків, що використовуються на заняттях і в позаурочній діяльності.

Вартим уваги є засвідчений дисертанткою неконтрольований вплив телебачення, радіо й інших засобів масмедіа на фізичне й психічне здоров'я молодшої людини, коли фіксуються не лише альтернативні точки зору здоров'язбереження, але й пропонується непрофесійні знання щодо діагностики і лікування.

У третьому розділі *«Моделювання процесу формування здоров'язбережувальної поведінки студентів-медиків закладів вищої освіти»* Л.Б. Лотоцька представила цілісне розуміння здоров'я в умовах медичного університету, коли освітні програми спрямовані на формування здорового способу життя молоді й орієнтовані на активний фізичний розвиток, раціональне харчування, психологічну підтримку, заходи щодо запобігання шкідливих звичок.

Ґрунтовним є аналіз моделей формування здорового способу життя задля використання у певному діапазоні ситуацій й прогнозування поведінки, пов'язаної зі здоров'ям. Більшість теоретичних моделей формування здорового способу життя знаходяться в симбіозі циклу медико-біологічних дисциплін з дисциплінами професійної підготовки та з іншими дисциплінами циклу загальної підготовки. Дисертантка запропонувала інноваційне розв'язання наукової проблеми формування здорового способу життя студентів медичних закладів і на основі експериментальної перевірки структурувала взаємозв'язок основоположних принципів, процесів, результатів і перспектив у формуванні здорового способу життя студентів медичних закладів вищої освіти. Результати дослідження показали позитивний вплив аналізу теоретичних моделей щодо формування здорового способу життя на ефективність завдань, що дало змогу зробити відповідні висновки.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях і їх відповідність вимогам Міністерства освіти і науки України.

Результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у 29 публікаціях (7 – одноосібні) у наукових періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України і збірниках наукових праць й матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій; 16 – мають апробаційний характер, які додатково засвідчують наукові результати дисертації.

Ідентичність змісту реферату і основних положень дисертації. Структура і зміст автореферату та дисертаційної роботи є ідентичними. Основні наукові положення, висновки, й рекомендації, представлені в рефераті, у повній мірі обґрунтовані та розкриті у дисертації. Поняттєво-категоріальний апарат наукової роботи збалансований. Загальні висновки характеризуються системністю, логічністю та відповідністю поставленим дисертанткою завданням. Дисертацію підготовлено згідно вимог наукового стилю. Лотоцька Л.Б. володіє теорією проблеми та методами її пізнання. Отримані наукові результати віддзеркалюють високий рівень набуття

авторкою необхідних компетентностей.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів. Дотримання академічної доброчесності

Зауважимо, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результативність якого відображає теоретичне значення в контексті формування здорового способу життя студентів медичних закладів вищої освіти в Україні, а основні положення і результати дослідження упроваджено у практику роботи багатьох закладів вищої освіти, що підтверджено відповідними довідками.

З аналізу тексту дисертації, автореферату дисертації офіційним опонентом вбачається дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження

Підкреслюючи основні позитивні риси дисертаційної роботи, що аналізується, хочемо висловити декілька зауважень, які потребують пояснень в процесі захисту, містять суперечливі тези та обґрунтування або торкаються дискусійних моментів.

1. Зважаючи на історико-педагогічний характер дослідження варто було би більше уваги приділити ретроспективному аналізу формування здорового способу життя студентів медичних закладів вищої освіти. Тим більше, що українська медична освіта має значні досягнення європейського рівня. Не випадково, що в медичних університетах вдалося зберегти високий рівень вимогливості та відповідальності учасників навчального процесу.

2. Розділяючи точку зору авторки щодо впливу соціальних інститутів на здоровий спосіб життя студентів-медиків (стр. 68; 94; 131), не можемо погодитись із виокремленням для аналізу лише інститутів освіти, охорони здоров'я та ЗМІ як ключових у його формуванні в середовищі студентів медичних закладів. Вважаємо, що вплив інституту сім'ї не менший, а щодо окремих аспектів здорового способу життя, навіть більший, зважаючи на те, що основи багатьох умінь, навичок і звичок, духовність, оціночні судження, моральні орієнтири закладаються саме в сім'ї, де і визначається життєва

позиція повсякденних практик, зокрема, і практики формування чи залучення до здорового способу життя.

3. Слід було б конкретизувати підходи, які властиві саме для медичного університету як освітньої інституції до організації формування здорового способу життя студентів на основі взаємодії соціальних інституцій. Більше уваги варто звернути на підготовку студентів до пропаганди здорового способу життя серед різних вікових груп.

4. У дослідженні було б доцільно чіткіше вказати на особливості формування здорового способу життя студентів медичних закладів від інших інституцій вищої освіти із заувагою на глибше розуміння студентами-медиками комплексного підходу біологічних, клінічних, генетичних, екологічних й соціальних чинників щодо збереження здоров'я. Формування здорового способу життя студентів в системі медичної освіти має багатопланову мету – розвиток готовності до оздоровчої та відновлювальної діяльності на основі індивідуальних можливостей майбутнього лікаря та поетапної, спрямованої на збереження здоров'я навченості, що передбачає становлення майбутнього фахівця як самостійної особистості, здатної до самореалізації та саморозвитку в лікувальній та оздоровчій практиці.

5. Цікавим є аналіз моделей зміцнення здоров'я в європейських країнах, зокрема швейцарська чи голландська моделі, які описані в параграфі 3.1. На нашу думку варто було б в окремому параграфі розширити цей напрям, наповнивши його досягненнями компаративістики. Тим більше, що від 90-х років минулого століття діє мережа, яка охоплює близько 40 країн, базовим принципом яких є взаємозалежність покращення стану здоров'я молодих людей і зміни фізичного й культурного середовища в широкому розумінні. Напр., в Англії основні заходи щодо оздоровлення спрямовані на правильний вибір продуктів й традиційне англійське харчування; у Німеччині – на проблему надмірної ваги та формування у молодих людей правильного ставлення до їжі; в Італії – профілактика діабету та серцево-судинних патологій тощо. Зауважимо важливість того факту, що донедавна в медичних університетах України навчалися представники сотень зарубіжних країн, що

також важливо для теоретичної оцінки проблеми в умовах глобалізації.

Поряд з цим, представлені вище зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації як завершеного наукового дослідження.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Лотоцької Л.Б. на тему “Формування здорового способу життя у студентів медичних закладів вищої освіти” є самостійною, завершеною науковою роботою, яка повністю відповідає вимогам щодо кандидатських дисертацій, зокрема пп. 9, 11, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567, зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015; № 1159 від 30.12.2015; №567 від 27.07.2016; № 943 від 20.11.2019; №607 від 15.07.2020, а її авторка **Лотоцька Леся Богданівна** заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри іноземних мов

Тернопільського національного медичного

університету ім.І.Я. Горбачевського МОЗ України

Н.О. Федчишин

завіряю
професора з кадрових питань
Тернопільського національного
медичного університету